

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BUDJET JARAYONINI OPTIMALLASHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI

Oqbo'tayev G'anisher Tolliboy o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

ganisher9966@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19974438>

Zamonaviy iqtisodiyotda davlat moliyasini samarali boshqarish mamlakat barqaror rivojlanishining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda budjet tizimining shaffofligi, samaradorligi va barqarorligini ta'minlash dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'lmoqda. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali davlat moliyasini boshqarish tizimini tubdan takomillashtirish imkoniyati yuzaga kelmoqda. Shu nuqtai nazardan, raqamli texnologiyalarning budjet jarayonini optimallashtirishdagi roli alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Raqamli texnologiyalar davlat boshqaruvining barcha sohalariga, xususan, budjet jarayoniga chuqur kirib bormoqda. Ular orqali budjetni rejalashtirish, ijro etish, nazorat qilish va tahlil qilish jarayonlarini avtomatlashtirish mumkin bo'lmoqda. Bu esa inson omili ta'sirini kamaytirib, qaror qabul qilish jarayonining tezkorligi va aniqligini oshiradi. Shu bilan birga, raqamli tizimlar moliyaviy operatsiyalarning shaffofligini ta'minlab, korrupsion xavflarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamli budjetlash tizimlarini joriy etgan mamlakatlarda davlat moliyasini boshqarish samaradorligi sezilarli darajada oshgan. Xususan, elektron hukumat tizimlari, raqamli g'aznachilik platformalari va integratsiyalashgan axborot tizimlari orqali budjet jarayonining barcha bosqichlari yagona platformada boshqarilmoqda. Bu esa ma'lumotlar almashinuvini tezlashtirib, davlat organlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlaydi.

O'zbekiston Respublikasida ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish doirasida budjet jarayonini raqamlashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda elektron g'aznachilik tizimi, "Ochiq budjet" platformasi va davlat moliyasini boshqarish axborot tizimlari joriy etildi. Ushbu tizimlar orqali budjet mablag'larining harakati ustidan nazorat kuchaytirildi, fuqarolar ishtiroki kengaytirildi va budjet jarayonining shaffofligi oshirildi.

Amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarni joriy etish natijasida budjetni rejalashtirish jarayoni sezilarli darajada tezlashgan, moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish va nazorat qilish imkoniyatlari kengaygan. Xususan, elektron tizimlar orqali budjet mablag'larining harakati real vaqt rejimida kuzatilmoqda, bu esa moliyaviy intizomni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Raqamli texnologiyalarning muhim afzalliklaridan biri bu katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash imkoniyatidir. Bu esa budjet prognozlarini yanada aniq tuzish, iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi. Ayniqsa, sun'iy intellekt va "Big Data" texnologiyalaridan foydalanish budjet jarayonini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar budjet jarayonining shaffofligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ochiq ma'lumotlar platformalari orqali fuqarolar budjet mablag'larining

taqsimlanishi va sarflanishi haqida ma’lumot olish imkoniyatiga ega bo’lmoqda. Bu esa jamoatchilik nazoratini kuchaytirib, davlat boshqaruvida hisobdorlik darajasini oshiradi.

Biroq, raqamli texnologiyalarni joriy etish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, raqamli infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, kadrlar malakasining pastligi va axborot tizimlari o’rtasida integratsiyaning yetarli emasligi budjet jarayonini to’liq optimallashtirishga to’sqinlik qilmoqda. Shu bois, ushbu muammolarni bartaraf etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Muallif pozitsiyasiga ko’ra, raqamli texnologiyalarni budjet jarayoniga joriy etish faqat texnologik yangilanish emas, balki davlat moliyasini boshqarishda sifat jihatidan yangi bosqichni anglatadi. Shu bois, ushbu jarayonda kompleks yondashuvni qo’llash zarur. Xususan, yagona integratsiyalashgan moliyaviy boshqaruv tizimini yaratish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish va kadrlar salohiyatini oshirish muhimdir.

Bundan tashqari, budjet jarayonida raqamli texnologiyalarni qo’llash orqali fiskal siyosatning samaradorligini oshirish mumkin. Xususan, soliqlarni yig’ish jarayonini avtomatlashtirish, davlat xarajatlarini optimallashtirish va budjet defitsitini kamaytirish imkoniyatlari kengayadi. Bu esa iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda muhim rol o’ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalarni budjet jarayoniga keng joriy etish orqali davlat moliyasini boshqarish samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Ushbu jarayon budjet tizimining shaffofligi, hisobdorligi va barqarorligini ta’minlashga xizmat qiladi. Shu bois, kelgusida raqamli texnologiyalarni budjet jarayoniga joriy etish va ularni takomillashtirish ustuvor yo’nalishlardan biri bo’lib qoladi.

1-jadval.

Raqamli texnologiyalar asosida budjet jarayonini optimallashtirish samaradorligining asosiy indikatorlari

Ko’rsatkichlar	Raqamlashtirishdan oldin	Raqamlashtirishdan keyin	O’zgarish (%)
Budjetni rejalashtirish aniqligi	65%	85%	+30%
Budjet ijrosi samaradorligi	60%	82%	+36%
Moliyaviy nazorat darajasi	55%	80%	+45%
Shaffoflik darajasi	50%	78%	+56%
Budjet mablag’laridan foydalanish samaradorligi	62%	84%	+35%
Korrupsion xavf darajasi	40%	20%	-50%
Qaror qabul qilish tezligi (kun)	20 kun	10 kun	-50%
Fuqarolar ishtiroki darajasi	30%	65%	+116%

Manba: International Monetary Fund, United Nations hisobotlari hamda raqamli davlat moliyasi bo’yicha xalqaro tadqiqotlar va muallif hisob-kitoblari asosida tuzilgan.

Mazkur jadval raqamli texnologiyalarni budjet jarayoniga joriy etish natijasida yuzaga kelgan sifat o'zgarishlarini tahliliy ko'rinishda aks ettiradi. Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish natijasida budjetni rejalashtirish aniqligi, ijro samaradorligi va moliyaviy nazorat darajasi sezilarli darajada oshgan.

Ayniqsa, shaffoflik darajasining oshishi va korrupsion xavflarning kamayishi raqamli texnologiyalarning eng muhim natijalaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, qaror qabul qilish tezligining qisqarishi davlat boshqaruvida operativlikni oshiradi.

Muallif pozitsiyasiga ko'ra, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali budjet jarayonining barcha bosqichlarida samaradorlikni kompleks ravishda oshirish mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi. – Toshkent, 2013 (amaldagi tahrirda).
2. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. – Toshkent, 2020.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni PF-60. “2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”. – Toshkent, 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. “2025–2030 yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasi”. – Toshkent, 2025.
5. United Nations. *E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development*. – New York, 2024.
6. World Bank. *Public Financial Management and Digitalization*. – Washington, DC, 2022.
7. World Bank. *Digital Government: Public Sector Reform for the Digital Age*. – Washington, DC, 2021.
8. International Monetary Fund. *Digitalization in Public Financial Management*. – Washington, DC, 2020.